

Beke Pál

A közösségfejlesztés sárospataki lehetőségei

Az alábbiakban a közösségfejlesztés vagy a kezdeményezés, eredeti angol kifejezése, a 'community organization' jelentéstartalmához közelítő település- és közösségfejlesztés, avagy más, ugyancsak elterjedt szinonim szókapcsolattal a települések humán fejlesztésének nevezett professzió Sárospatakon alkalmazható technikáit/módszereit összegzem. A részletek előtt azonban szükséges néhány alapvető rögzítenem egyrészt azért, hogy a közösségfejlesztés ajánlott eljárásainak a népművelés/közművelődés módszereitől és formáitól való különbségét jelezzem, másrészt, hogy az ebbéli tevékenykedés folyamatosságát, tehát a település közösségfejlesztési feladatai folyamatos gondozásának fontosságát hangsúlyozzam. Megjegyzem: a közösségfejlesztési technikák majdani alkalmazása nem jelenti, nem jelentheti azt, hogy kevesebb pénzt költ társadalmának humán fejlesztésére a város, bár a befektetés mindezek eredményeképp bizonyára jobban hasznosul.¹

Alapelvek

A közösségfejlesztés az emberek olyan társas képességfejlesztését jelenti, amely alkalmazásának hosszú távú eredményeként a polgárok helyi társadalmi beágyazottsága tudatosul, meglévő készségeik megerősödnek, együttműködésük és szolidaritásuk fejlődik, illetőleg egyre inkább képesek közösen és önállóan szervezett, általuk elhatározott kulturális/közéleti cselekvésekre. Szempontunkból közömbös, hogy ez a kívánatos cselekvő habitus kiben minek révén alakul ki (alapvetően abból ugyanis, ami őket eredendően érdekli, avagy amiben részt venni érdekükben áll); a közösségfejlesztés értelme és haszna abban van, hogy ez a végeredmény a különféle, az önkormányzat által biztosított lehetőségek eredményeképp létrejött folyamatok révén minél több emberben kialakuljon. Az alábbiakban tehát azokat a tennivalókat vesszük sorba, amelyek az emberek társadalomépítő képességének kialakítását szolgálják. A hagyományosan 'népművelésként' értelmezhető szabadidő-szervezés alkalmait, illetőleg a 'kulturaterjesztésként' összefoglalható szakmai tennivalókat csak dolgozatunk végén említjük, mert bár ezek nem részei a közösségfejlesztés eszköztárának, elengedhetetlenek az emberek tájékozódásához, szórakozásához, komfortos mindennapi életéhez.

Magyarozatként emlékeztetjük az olvasót arra, hogy a második világháborút követő kommunista hatalomátvétel egyik első lépése éppen a most fejleszteni és éleszteni javasolt társas/közösségi formációk és alkalmak betiltása volt bizonyára azért, mert a körükben termelt és alakított magatartás veszélyes volt az egyen-gondolkodást, illetve a gondolkodás nélküli engedelmességet kívánó pártállam számára. Vajon a rendszerváltozást követően miért nem épült vissza azonnal mindez? Alapvetően talán azért, mert az emberekből a létező szocializmus két emberöltője alatt kihunytt az erre való érzékenység

1 Tudomány és társadalom

és óhaj. A (bárhol lévő) felelős vezetők pedig vagy nem ismerték, vagy nem gondolták, avagy nem értették e gyakorlat társadalomfejlesztő funkcióját. Ám ha mégis ismerték és értették, néhányuknak éppen a felelős és autonóm társadalom lehetett (változatlanul) nemkívánatos.

Néhány helyütt azonban sikerrel alkalmazták a közösségfejlesztés eljárásait. Az elmúlt másfél évtizedben (nem számítva az eljárás honosításának '80-as évek elejétől kezdődő kísérleteit) több tucat településen vagy településrészen folytak nyilvános közösségi beszélgetések, jelentek meg helyi kalendáriumok, szerveződtek közösségi felmérések, jövőműhelyek vagy helyi 'társadalmi tervezésre' alakult különféle csoportok, gyermek- és ifjúsági önkormányzatok, közösségi rádiók, különféle egyesületek, vagy kerültek a helyi egyesületek kezébe művelődési otthonok. Ahol ezek a kezdeményezések már egy-másfél évtizedesek, ott az első egyszeri lépésből szükségképpen több következett, és immár a település belső viszonyait is fejlesztették, átalakították. Éppen ezek a szerves (az előbbiből logikusan következő) folyamatok bizonyítják alábbi lépésjavaslataink sárospataki értelmét és hasznát.

A közösségfejlesztés eredményeképp létrejövő állapotok, helyzetek és formációk maguktól csak nagyon sokára alakulnak ki. Mint szerte az országban, Sárospatakon is bizonyosan voltak/vannak ilyen egyéni vagy csoportos kezdeményezések. Közülük lehetnek, amelyek csak a feladat ötletének felvetéséig jutottak el, és segítség híján idővel elfelejtődtek. Lehetek, amelyek úrrá lettek a kezdeti nehézségeken, sikereket értek el, és eredeti szándékaikhoz képest szerényebb eredménnyel még mindig működnek. Lehetek, amelyek azóta elhaltak. Tudomásul kell, hogy vegyük: életképességük a folyamatos önkormányzati segítőkészségen, vagyis a feltételek megteremtésén és fenntartásán, valamint a közösségfejlesztés technikáinak folyamatos alkalmazásán, és a közösségfejlesztők ez irányú folyamatos munkáján múlik. És mindenekeelőtt annak elhatározásán, hogy e tárgyban történjék valami.

A közösségfejlesztés felsorolásra kerülő technikái/módszerei/eljárásai általánosnak tűnhetnek; a helybéli olvasó hiányolhatja a több konkrét sárospataki utalást, a csak e város esetében megoldandó feladatok leírását és megfogalmazását. Egy település humán lehetőségeinek fejlesztésére tett ajánlataink során többször megfogalmazták már, hogy legyünk fejlesztési ajánlatunkban konkrétabbak, a feladatsort lokális üzenetekkel bővítsük. Bizonyosan megtehetnénk ezt ez esetben is, de tudatosan nem tesszük. Az általunk képviselt humán fejlesztőmunka lényegéhez éppen az tartozik, hogy ne mi, és ne más (tehát például ne egy hivatal) mondja/fogalmazza meg a konkrét tennivalót, hanem különféle helyi műhely-összejövetelek, és a közösségfejlesztési technikák folyamatos és hosszú távú helybéli alkalmazása során maguk az odavalósiak kínlódják ki magukból azokat a válaszokat, amelyek aztán így alkalmazásuk és megvalósításuk során is a sajátjuknak tekinthetők.²

A közösségfejlesztés alkalmazni javasolt eljárásai nem szükségképpen jelentenek anyagi megtakarítást a közművelődéssel kapcsolatos mai kiadásokhoz képest, sőt, a honosítandó gyakorlat vélhetően több anyagi támogatást követel. Hozadéka nem a kevesebb ráfordítás tekintetében, hanem az életképesebb helyi társadalom működőképességében jelentkezik. Amennyiben a cél a forráshiány miatti azonnali megtakarítás, úgy be kell zárni az intézményeket, és el kell bocsátani a jelenleg alkalmazott szakembereket. Ekkor azonban az alábbiakban kifejtett tennivalókat is el kell hagyni boldogabb időkre – bár így ezek a kívánatos idők még később érkeznek el.

A közösségfejlesztés kívánatos eljárásai

(*Nyilvános közösségi beszélgetések*) A különféle helyi vonatkozású, és a nagyszabású kérdésektől a legapróbbakig terjedő témájú, az esti szabadidőben szervezett rendszeres, protokolltól mentes szabad, de irányított beszélgetések üdítően, felszabadítóan hatnak abban a települési közegben, amelyben általában csak a hivatalos fórumokon lehet nyilvánosan szót váltani. A közösségfejlesztők által vezetett, a település jelenére és különösen jövőjére, az életminőségre és a lehetőségekre, a kívánalmakra vonatkozó beszélgetéssorozat előbb-utóbb kikristályosít néhány olyan témát, amellyel külön (esetleg közösségi felmérést alkalmazva, vagy más formákban) foglalkozni kellene. A közösségi beszélgetések jó alkalmak arra, hogy bevezessék a településen kezdődő bármiféle közösségfejlesztési akciókat, egyidejűleg ismertté tegyék a közreműködő fejlesztő(k) személyét. A harmadik-negyedik alkalom általában már alkalmas arra is, hogy a település állapotáról és lehetőségeiről a résztvevőkkel közösen elfogadott helyzetképet alkossunk, és ebben együtt határozzuk meg a változásra irányuló akciók célját, tárgyát, irányát.

A nyilvános közösségi beszélgetések egyik (munkásabb, bár általában eredményesebb) variációja az, amikor az adott településen hosszabb távon foglalkoztatandó majdani közösségfejlesztő(k) alapos település-feltárása előzi meg a beszélgetéseket, ami ekkor (akár több alkalommal is) úgy kezdődik, hogy a helybéliek szembesülnek a településről kendőzetlenül megfogalmazott külső véleményekkel. Ez a technika a településen látnan meglévő negatív véleményalkotókat erősíti, a jóra való konfliktus hamarabb kialakul/megfogalmazódik, és bár kezelése nehezebb, ám gyorsabban alakulhatnak cselekvést és együttműködést vállaló akciócsoportok.

A nyilvános közösségi beszélgetések másik variációja az, amikor valamelyik jeles helybélit, vagy helyből elszármazottat beszélget sorsáról, a település és a környék jövőjének lehetőségéről egy szakavatott kérdező, lehetőleg egy, a települési munkát animáló közösségfejlesztő. Ez lehet egy egész délután vagy néhány esti óra, de kellő mondanivaló esetén akár lehet több alkalom is; átalakulhatnak ezek az alkalmak párbeszéddé, vitafórummá; ajánlhatnak a hallgatók más, általuk ismert neves helyi (vagy elszármazott) személyiséget is. A beszélgetések e típusának újabb variánsa, amikor a rendezvény az adott ember személyes környezetében (birtokán, szőlőhegyi pincéjénél, vállalkozásánál stb.) történik; ebben az esetben a szinte kötelező vendéglátáson könnyítendő illő ezt piknik-alapúra szervezni.

A cél mindegyik esetben azonos: a helybéliek körében nyilvános szóbeszéd és gondolkodás tárgyává tenni a települési állapotokat, egyidejűleg elbizonytalanítani azokat, akik a helybéli viszonyokat megváltoztathatatlanak ítélik/sugallják. A beszélgetések során megerősödnek a változtatást akarók, és így velük közösen lehet meghatározni a cselekvések irányát. A beszélgetések során megnyilvánuló helybéliek köréből lehet aztán megtalálnunk mindazokat, akik a település hasonló szándékú változtatását/fejlesztését szeretnék, abban érdekeltek, és szívesen cselekednének is.

Sárospatak esetében nyilván nem egy, hanem a város árnyalt társadalmát figyelembe vevő, tehát a résztvevők társadalmi státusa/képzettsége/foglalkozása stb. szerint válogatott több beszélgetéssorozat megszervezésére volna szükség úgy, hogy azok beindulását követően a többedik, immár konkrét tennivalókat soroló összejevetelt követően összegezett tapasztalatokat a hasonló állapotra jutó másik/többi társasággal is közösen megbeszélhessék.

1 tudomány és társadalom

(*Helyi kalendárium*) A helyi emlékezet feltárására és megőrzésére, a közelmúlt eseményeinek naplószerű megörökítésére a helyben lakók által írt és szerkesztett, évente megjelentetett települési kalendáriumokat a '80-es évek elejétől alkalmaztuk közösségfejlesztő technikaként.³ Nem az volt, és esetükben ma sem az a fontos, hogy 'mintaszerű' kiadvány készüljön, hanem, hogy az emberek megértsék: a velük, a körükben történtek általuk leírva különös és megismételhetetlen értéket hordoznak. Lehet, hogy pusztán lokális értéket, olyat tehát, ami a település határán túl érdektelen, de számukra viszont éppen ez kell közömbös legyen. A '70-es évek vége óta sok helyi kalendárium áll mintaként rendelkezésünkre, és közöttük előfordul olyan is, amelyet a település vezetőinek felkérésére külsős szakértők, újságírók, helytörténészek készítettek. Ezek általában igényesebb kiadványok, ám helyben nem teljesítették mozgósító, közösség-szervező funkciójukat, pusztán reprezentatív osztogatnivalót jelentettek.

A helyi kalendárium nem helyettesíti a település igényes helytörténeti feldolgozását, nem helyettesíti az iskolában rendszeresített helyismereti tanulnivalót, nem helyettesíti a rendszeres vagy alkalmi helyi/kistáji újságot, az azokban írottakkal nem is kell foglalkoznia. Időleges, akár évközi mellékleteiben azonban megjelenhetnek a helybéli költők versei, a valami fontos helyi eseményre, évfordulóra, neves családra stb. vonatkozó emlékezés, helyi recept- vagy fotógyűjtemények, tematikus iskolai dolgozat-összeállítások, helyi rajzversenyek, alkotótáborok pályamunkái stb.; valamennyi olyan dokumentum tehát, ami a helybéli életre vonatkozik, arról szól, azt ábrázolja, és ezzel a helybéli identitást erősíti.

A kalendáriumok előkészítésének és szerkesztésének munkája során kerülni kell a helyi értelmiségiek túlsúlyát; a legszerencsésebb megoldás az, ha egy több nemzedéket tanító tanárt nyerhetünk meg az előkészítést végző csapat lelkének, aki aztán maga köré a legkülönbélebb embereket gyűjtheti be arra figyelemmel, hogy ők azért az írásbeli kifejezőkészség elemeinek birtokában legyenek. Persze kellenek a csapatba szervezők, mint ahogy kellenek hirdető is. Szerencsés, ha ez utóbbiak is kifejezetten helybéliek, akik hirdetésének díja hozzájárul a nyomdatermék előállításához. Közösségfejlesztő csak a munka elindításához szükséges, akinek a 'szerkesztőség' önálló működésétől kezdődőleg feladata pusztán a külső véleményformálás. Döntő szava nem lehet. Megjegyzendő, hogy a kiadvány a közösségfejlesztés szempontjából csak akkor hordoz értéket és eredményt, ha alapító szerkesztősége évekre összekovácsolódik, és már a többedik kalendárium megjelenését követően új helyi emberekkel is bővült.

(*Helyi tankatalógus*) A „tanítana-tanulna” címjegyzék ugyancsak a '80-es évek elejének népművelő-szakmai innovációja volt; önálló kötetei ritkák, inkább a kalendáriumok egy fejezetét jelentik. Esetükben a kalendáriumoknál egyszerűbb akcióról van szó, és attól eltérően elkészítése nem társadalmiasítható, szerkesztését a közösségfejlesztőknek kell végezniük. A tankatalógus a helybéliek nevének, címének, és ha szükséges, telefonszámuknak feltüntetésével abc-rendbe szedi mindazokat a témákat, amelyekhez valaki(k) ért(enek), és jártasságukat magánúton az érdeklődőknek szívesen átadnák, illetve azok érdeklődési körét és adatait, akik valamit meg szeretnének tanulni. A módszer a közösségfejlesztők által szervezett adatgyűjtést követően egy szerkesztett kiadványt eredményez, amely minden helybéli háztartásba elkerül – ezt követően az érintettek bízva minden további lépést. Érzékelhető sikere esetén a tankatalógus egy-másfél év múlva bővített kiadvással újra megjelenhet feltételezve, hogy a korábbinál többen ajánlják majd

saját jártasságuk megismerését másoknak, illetőleg, hogy megint mások bátrabban vallják meg járatlanságukat, tanácsadót keresve.

Az önműködő rendszert figyelemmel kísérő népművelő (közösségfejlesztő, ifjúságsegítő, szociális munkás) természetesen ötletet kaphat bizonyos ismeretek szervezett formában való terjesztésére, klubok vagy szakkörök, esetleg önálló egyesületek szervezésére; de ez már egy másik, bár ebből logikusan következő lépés. A tankatalógus értéke és lényege természetesen nemcsak az, hogy valaki valamit megtudhat/megtanulhat, hanem annak érzékeltetése is, hogy egyszerű ismereteink (a rétes- vagy a kovászos uborka - készítés, a tapétázás, a kaszálás, a fotózás, a tolltisztítás, stb.) nem lebecsülendő, sőt! – mások számára fontos értékkel bírnak. A manapság lekezelte hétköznapi tudást lehet ezzel az eljárással fölértékelni, miközben persze értéket jelent az is, hogy az önkéntes, az érdeklődésen, az érdeken alapuló ismeretszerzés összehoz embereket, családokat is, közöttük új, barátságos viszonylatokat teremtve.

Sárospatak kistérségi szerepköréből adódóan természetesen elkészíthető a tankatalógus kistérségi változata/variációja is, hiszen az érdeklődők bárhová való eljutása manapság nem megoldhatatlan. Esetleg városi sikere után a második készülhet így. A kistérség egészét érintő kiadvány nemcsak az eltérő ismeretanyag és az érdeklődési kör nagyobb szóródása miatt lehet érdekes, hanem a térségi emberi együttműködések sokasítása miatt is hasznos, fontos.

Egy, a művelődési otthon iránti megváltozott igényeket jelző tanulmány⁴ egyik táblázatában a kívánatos művelődési otthoni sajátosságok szempontjait gyűjtötték össze. Tanulságos, hogy abban a megkérdezettek 28%-a tartotta fontosnak azt, hogy az intézményben „legyen lehetőségük az embereknek arra, hogy bemutathassák, hogy másoknak átadhassák tudásukat”. Ezt a kívánalmat bőven kielégíti a most javasolt közösségfejlesztő módszer, és még intézmény sem kell hozzá. A szerző rákérdezett arra is, hogy van-e valakinek valamilyen speciális tudása, olyan, amit szívesen megmutatna vagy átadna másoknak. A megkérdezettek 24%-ától igenlő választ kapott. A 'felajánlott' tudásanyagból mesterségbeli tudás, korszerű tudományos és közhasznú ismeret 9%, humán értékek ápolása 6%, szabadidős, művelődési tevékenységek 5%, háztartási, otthonépítési ismeret 4%. Ez nyilván Sárospatakon sem lenne másképp. A helyi tankatalógus mindezt önkormányzati infrastruktúra nélkül kínálja azzal a hozzáadékkal, hogy az érdeklődésen alapuló ismerkedés a helyi társadalom szövetét erősíti.

(*Önkéntes szolgálatok*) Az önkéntes szolgálatok alábbi variációinak kialakítása helyi közösségfejlesztői munka eredménye, annak egyik 'terméke' lehet. Egy-egy hosszú távon hasonló, alkalmi feladat vagy feladatrész társadalmiasított megoldására szervezett, önkéntesekből álló, idővel akár egyesületté formálódó munkacsoportok az önkormányzat funkciói szerint közvetlenül a hivatal szervezetei vagy a település hasonló célú intézményei mellett szerveződhetnek (korrepetálás, idősgondozás, gyermekfelügyelet, a műemlékvédelemben, a természet- és tájvédelemben való közreműködés, stb). A temetőben lévő híres emberek sírjának iskolásokkal való gondoztatásáról szóló ötlete, és pl. a helybéli hajléktalanokra vonatkozó problémafelvetése is önkéntes szolgálattal oldható meg. Az alkalmi önkéntes feladatellátás a hivataltól és intézményeitől függetlenül, pusztán az emberek, a családok között is elképzelhető; ez esetben az együttműködésben részes emberek a képességeik szerinti feladatellátásban állhatnak egymás szolgálatára, segít-

ségére (korrepetálás, gyermek- és idősfelügyelet, bevásárlás, betegkísérés, valamiféle házi vagy ház körüli munka, kerti tanácsadás, autós ügyintézés, szállítás stb.); a rendelkezésre-állás természetesen kölcsönös és általuk közösen nyilvántartott.

Az önkéntes szolgálatok fenti, vagy bármely más variációja a helybéli társadalmi szolidaritást erősíti; azt a jobbra elfeledett, a közelmúltban és jelenleg legfeljebb az egyházak által végzett/szorgalmazott habitust, ami valamikor jeles és általános hazai gyakorlattal bírt. A különféle önkéntes szolgálatok megerősödése esetén az ebben aktivizált polgárok városi szintű együttműködése is kívánatos; bizvást remélhetjük, hogy az ebben közreműködők azt idővel maguktól is megszervezik.

Természetesen elképzelhető, hogy egy 'önkéntes szolgálattal' kezdett akció olyan sikeres és annyi feladatot halmaz, hogy az meghaladja egy alkalmi csoport, vagy az adott célra alakított egyesület kereteit, és különösen feladatellátó képességét. Ebben az esetben az önkormányzat kössön feladatellátó szerződést az érintettekkel, és azt mindaddig újítsa meg, amíg a szervezet munkát talál. A kezdeményezések intézményesülhetnek is, ha a feladatellátás láthatóan hosszú távú és bizonyosan szükséges.

(Közösségi felmérés) Ez a technika az e feladattal megbízott közösségfejlesztők által vezérelt, akár hónapokon át szervezett és bonyolított módszer, amelynek során a feladat megvalósításában résztvevő helybéliek által szerkesztett és szervezett kérdőíves felmérés a mindenféle (avagy a megtalált résztvevők által szűkített, csak meghatározott részletre koncentráló) helyi állapotok megváltoztatására való lokális igényt/véleményt tudakolja ki. A helyben megoldandó feladatokhoz helybéli feladatvállalókat is kereső akció a nyilvános kiértékelést követően az eredmény/óhaj szerinti tervezőmunkához megtalált önkénteseket és az időközi csatlakozókat egyidejűleg aktivizálja, munkájukat ütemezi szerencsés (ám kívánatos) esetben az önkormányzattal közösen elhatározott feladatmegoldásra. A közösségi felmérés az előbb ismertetett eljárásoknál időben hosszabb és tartalmában összetettebb eljárás; sikeres bonyolítás esetén a település zömét megmozdítja, és többféle további közösségfejlesztési módszer 'előszobája', kezdete.

A metódus hallatán szokás ezt különféle technikájú felmérésekkel, PR-módszereket ötvöző (közvélemény)kutatásokkal helyettesíteni. Megjegyezzük, hogy a 'közösségi felmérés' szókapcsolattal illetett közösségfejlesztési eljárás azoknál lényegesen többre képes pusztán azért, mert esetében nem tájékozódásról, hanem alapvetően aktivizáló műveletről van szó, amiben bár fontos a helyben megoldandó feladat meghatározása, de legalább annyira fontos a megoldásában közreműködő helybéliek megtalálása. Kombinált tennivalóról van tehát szó, és az „időlegesen megbízott közösségfejlesztők” közreműködését azért is hangsúlyoztuk, mert ezt eredményesen alkalmazni helyben közismert humán szakemberekkel vagy hivatalnokokkal nem lehet.

(Jövőműhely) A „Jövőműhely” közösségfejlesztők közreműködésével és vezérlésével végzett helyi település- és társadalomfejlesztő tevékenység, amelynek eredményeképpen a folyamat során a helyben lakók fogalmazzák meg kívánalmaikat és víziójukat saját településükről és környezetéről. A hosszabb időn át szervezett és témánként több önkéntes munkacsoportot foglalkoztató tervezőmunka az eredmény elfogadását követően a részletkérdések megvalósításával foglalkozó közös munkában folytatódhat. A Jövőműhely esetében különösen fontos az önkormányzattal való folyamatos és összehangolt

együttműködés, különben a tervezőmunka illegalitásba kerül, és politikai felhangjai lesznek. Az eredményében a közösségi felméréssel rokonítható technika attól alapvetően a hosszabb távú feladat-meghatározásban különbözik.

(Társadalmi tervezés) A „társadalmi tervezéséknél” magyarra fordított angolszász eljárás a településen létrehozandó bármiféle beruházás, fizikai fejlesztés tervezési fázis előtti részletes meg-és kibeszélését jelenti annak érdekében, hogy az azzal járó bármiféle sérelmek vagy feszültségek ne az építkezés során fogalmazódjanak meg, hanem már azt megelőzően feloldódjanak. Természetes, hogy semmit sem lehet létrehozni úgy, hogy valakin sérelem ne essék, ám ezzel (az egyébként időigényes, és nagy műgonddal végzett) technikával szinte minden esetben megtalálható a legkisebb közös többszörös. A társadalmi tervezés során felmerült helyzeteket az ismeretlen eljárások, következmények megtanításával/megtanulásával lehet megoldani. Fontos, hogy a leendő beruházás lehetőleg mindenki egyetértését bírja, arról nem beszélve, hogy egy létesítmény csak jobb lehet egy helyi társadalmi tervezés eredményeképp.

Sajátos válfaja a társadalmi tervezésnek a város adott intézményrendszerének valamilyen külső ok miatt történő átszabása, szűkítése (például a mai, sok esetben kényszerű iskolabezárási hullám) avagy a város intézményeinek, kapacitásának bármiféle belső/külső okból való bővítése (pl. ipari zóna vagy akár lakópark kijelölése esetén). Ez is társadalmi tervezést kívánó helyzet és állapot, amit közmegegyezésre megoldanunk bár nehéz, de jeles társadalomépítő hozadékot jelentő akciósorozat.

(Tanulókörök) Bármiféle gyakorlati, közéleti, humán témában, a közösségi felmérés vagy a Jövőműhely során, esetleg a tankatalógus révén felmerült, avagy a később említendő technikák eredményeképp megfogalmazódó témákban 12-18 fő számára jelentős otthoni felkészülést igénylő, esetenként közös tanulással és konzultációval járó közösségi tanulási forma. Lényege a kifejezetten önkéntes részvétel, időtartama általában néhány hónap, ezt követően a tapasztalatok szerint a társaság átalakul (megszűnik, oszródik vagy bővül, esetleg más témát keres/talál, például az eredeti téma egyik részletkérdésével foglalkozna) vagy akár egyesületben önállósul. A skandináv (eredetileg finn) tanulóköri mozgalom százazres kurzusokat, regionális és országos központot, központilag biztosított oktatóanyagokat, a hasonlók iránt érdeklődők rendszeres találkozását, támogatott utaztatását jelenti. Bár ez a struktúra nem épült ki nálunk, ám ettől a tanulókörök bátran megszervezhetők különösen, ha a szándék önkormányzati támogatást kap, és ha akad olyan helybéli szervezet (iskola, művelődési otthon, népfőiskolai központ stb), amely az ilyen tanulókörök rendszeres találkozóit szorgalmazza és lebonyolítja.

Közösségfejlesztési eljáráséknél akkor sikeres, ha szervezői és mozgatói a feladatot vállaló helybéliek. Bátorításuk esetén jól kiépített hátországot kell, hogy teremtsünk a tanulni- és tudnivalók, az előadók, a konzultánsok, a tanulmányi segédanyagok, a számukra biztosítandó eseti tanácsadás, valamint a hasonlók iránt érdeklődők megismerése tárgyában. Kistáji, tehát néhány környékbeli településre kiterjedő változata is megszervezhető.

Bár nem lehet feladatomból, hogy az emberek felkeltett érdeklődése szerinti leendő tanulóköri témákat orientáljam, de például a testvérvárosi kapcsolatok szervezése, vagy a turisztikai fejlesztések mentén is sok olyan téma akadhat, ami a szakmátsítási bizonylat

(tehát a bizonyítvány) nélküli, pusztán a tájékozottság okáért végzett tanulást/tájékozá-
dást eredményezheti.

A már idézett művelődésszociológiai kutatás szerint a pusztán andalító művelődési tevé-
kenység helyett az emberek manapság (hasonlatosan a '70-es évek derekán is érzékel-
hető, akkor a háztáji földek növekvő hozama, az intenzív kertészeti kultúrák elterjedése, a
megnyíló vállalkozási lehetőségek miatt, ma bizonyára hasonlóképp a megélhetés okán)
ismét előtérbe helyezik az ismeretszerzést, a tanulást, ismereteik korszerűsítését. E te-
rületen tehát finom változások részesei vagyunk; közösségfejlesztési lehetőségeinkkel
éppen ebbe kell, hogy beépüljünk.

(Népfőiskola) Bár Sárospatak esetében a népfőiskolát értelmezni és annak fejlesztését
szorgalmazni nagy pimaszságra vall, de az önálló épülettel és állandó menedzsmenttel
rendelkező, elsősorban néhány környékbeli apró falu számára közös együttműködéssel
megszervezett bentlakásos képzési forma, amelynek egy-két hétig tartó kurzusain 12-25
azonos képzettségű/élethelyzetű környékbeli, jobbára felnőtt tanul, itt sem jött létre az utób-
bi évtizedekben. Mint közismert, ennek ajánlatát/tematikáját a helyi/kistáji igények szerint
kell meghatározni. Az oktatásnak a résztvevők szabadidő-struktúrájához kell igazodnia (pl.
mezőgazdasággal foglalkozók számára bentlakás csak a téli hónapokban; a munkanél-
küliek képzése a közmunkával nem terhelt időszakban, a fiataloknak a nyári szünidőre
figyelemmel, stb). A népfőiskolák hagyományos társadalomépítő, háztartástani, gazdasági,
közéleti kurzusai mellett szakmai, esetleg OKJ-s képzéseket is szervezhetnek, de ezek
esetében is alkalmazni kell a népfőiskolai képzési mód közösségépítő formációit.

A sárospataki turisztikai fejlesztések tárgyában kiemelt figyelmet kell szentelnünk a
képzésekre. Tolmácsok, idegenvezetők képzésére és ezek szervezett továbbképzésé-
re. Helyi túravezetők képzésére, lakóhelytörténet oktatására. És még hozzátehetnénk a
példákat sorolando, hogy ennek keretében lehetne alkalmassá tenni a Református Kollé-
giumba látogató hazai és külföldi turisták vezetésére az ottani diákokat, a vallási turizmus
révén érkezők gyámolítására a presbitereket és a lelkészképző diákjait, a Sárospatakra
és környékére kiránduló iskolai osztályok fogadására a tanítóképzősöket, a Bodrog-menti
vadvízország megismertetését elősegítendő a helyi természetvédőket stb.

A népfőiskola infrastruktúrája nyáron a turistaforgalom számára, tavasszal és ősszel a
városi iskolák erdei iskola-típusú formációira, esetleg az alább kifejtendő MFR-típusú
oktatási formára is alkalmas lehet.

(Az érintett szülők egyesülete által szervezett szakmunkásképző /MFR/) A helyben a
vállalkozásukból élő családok gyermekeinek létesített, az érdekelt szülők által alapított
egyesület helyi szakképző iskolájának ötlete a '30-as évek franciaországi innovációja
volt. A módszer elterjedt, és manapság az egész frankofon világban kitűnően szolgálja a
nagyvárosoktól távoli, leginkább a kisvárosok és aprófalvas környékük fiataljainak szak-
munkásképzését, a szülők ottani vállalkozásainak szakszerű folytatását garantálva.

A '90-es évek elején Magyarországon is megkíséreltük e szisztéma honosítását. A szak-
munkásképzés rendszerének akkori mozdíthatatlansága, illetőleg az akkor még insta-
bil vállalkozói réteg miatt kezdeményezésünk annak ellenére vallott kudarcot, hogy azt
az odakünn már régen intézményesült kezdeményezés (francia neve szerint Maison
Familiale Rural = MFR) párizsi központja is támogatta volna tematikákkal, pedagógiai

programmal, oktatóanyagokkal, szakértőkkel, esetleg pénzzel. Az akkor elmaradt támogatások nyilván most is rendelkezésre állnak, ha valaki (esetünkben Sárospatakon és térségében) a szisztéma megfontolt honosítását megkezdené.

Az MFR alkalmas eljárás arra, hogy az elvándorló fiatalokat a város/a család magánál, helyben tartsa. Ha az érintettek közül kellő számú érdeklődőt találunk, a velük való egyeztetést, alapvetően a szisztéma elvi megismerését és elfogadását követően a megalakítandó szülői egyesület képviselői ki kell utazzanak tapasztalatszerzésre. Ezt követően kezdhetik el a látott/megismert minták alapján saját pedagógiai programjuk, tanterveik és tanmeneteik kidolgozását, illetőleg valamennyi olyan tennivaló elintézését, amelynek megléte feltétele a leendő oktatási intézmény akkreditálásának, regisztrálásának és nem utolsó sorban fejkvótájának.

Hangsúlyozandó, hogy az oktatási intézményt az abba járó gyerekek szüleinek egyesülete működteti, az tartja fenn, és ez alkalmazza a tanárokat is. Általános franciaországi tapasztalat, hogy miután gyermekük elvégezte az iskolát, a 2-4 esztendő alatt az iskolai közéletben aktivizált felnőttek nem hagyják fel szervezőmunkájukat, hanem, mert megszokták és megszerették a közszereplést, feladatot keresnek és találnak maguknak, így termelve/bővítve a településért cselekvően elkötelezettek táborát. A szakképző-iskolát fenntartó egyesület lehetséges alapítóit nemcsak a mezőgazdaságból (a termelésből és a termény/termékfeldolgozásból) élő családok köréből, és nemcsak az iparos, a kereskedő vállalkozók között lehet megtalálnunk, hanem a város és a kistáj fejlődésben lévő turizmusában érdekelt helyi/térségi családok között is; a vendéglátósok, a szálláshely-tulajdonosok és üzemeltetők, az utaztatással, az idegenvezetéssel, a tolmácsolással foglalkozó családok köréből tehát. A városi és a környékbeli turizmus fejlesztési szándékait csak szakképzett emberek (és leginkább az ebben érdekelt vállalkozásokban részes családok gyermekei) valósíthatják meg.

(Gyermek-és ifjúsági önkormányzat) A gyermek- és ifjúsági önkormányzatok gyakorlata 1992-ben honosult, ugyancsak francia példa alapján. Az eljárás lényege, hogy a település 12-18 éves korosztályából azokat, akiket a településért végzett önkéntes munka érdekel, szabályos, a felnőtt önkormányzat választási eljárását alkalmazva helyzetbe hozzuk és ezzel közjogi gyakorlatot biztosítunk számukra kortársaik érdekképviselője és érdekvégyesítése feladatkörében. A módszer akkor sikeres, ha működésükhöz a felnőtt önkormányzat pénzeszközöket és döntési jogköröket ad át, ha véleményüket az őket érintő kérdésekben valóban kikéri és komolyan is veszi. A szerte Magyarországon elterjedt forma az érintettek országos tapasztalatszerzésének lehetőségét biztosítja, a francia (az olasz, a román, a szlovák) gyakorlat pedig a nemzetközi kapcsolatok építésére alkalmas. A gyermek- és ifjúsági önkormányzatokban több évig aktivizált fiatalok megértik, átlátják és begyakorolják a települési szintű tennivalókat, a képviselő-testületek generációváltásánál már számítani lehet rájuk.

A többi formációhoz hasonlóan ez a közösségépítési eljárás is érzékeny; esetünkben első sorban az őszinteséget kell hangsúlyoznunk. Csak abban az esetben van értelme ezt a módszert alkalmazni, ha a felnőtt önkormányzat képes önmérsékletre a fiatalokat illetően, ha valóban átad feladatokat, és a feladatátadást követően nem agresszíven kifogásolja a megvalósítást. Szükséges, hogy a fiatalok mellett empatikus felnőtt segítő működjön közre; szerepe nem szabályozó, hanem kifejezetten és csakis orientáló, tanácsadó.

Hangsúlyozzuk, hogy a települési gyermek- és ifjúsági önkormányzat nem azonos az egy-egy iskolában vagy internátusban működő diákönkormányzattal, esetleg ezek valamilyen városi együttműködésével, 'kerekasztalával'. Ez utóbbiak egy-egy oktatási intézményben hatályosak, vagy a település középiskolás népességére vonatkoztatottak. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy az iskola véleményünk szerint a tanulás, és nem a demokrácia műhelye; abban ily módon demokráciát játszani fából vaskarika, és csak a fogalom tudatos összezavarását, a demokrácia fogalmának és gyakorlatának lejárátását szolgálja. Valódi érdekképviselet, érdekvédelem csak települési szinten képzelhető el az ifjúság teljes körére, ami tehát független beiskolázottságtól, és a helyben lakás okán mindenkire érvényesíthető. Különösen, mivel települési léptékben ugyancsak demokratikus képviselői elvek érvényesülnek. Jó esetben).

Ha a kistérség 16 településének zömében megalakul a helyi gyermek- és ifjúsági önkormányzat, úgy ezek (hasonlóan Magyarország más kis- és mikrotérségeihez) kistérségi együttműködésüket is megteremthetik. Így a fiatalok, gyakorlatilag a 14-28 éves korosztály térségi érdekképviselethez jut (például a lakáshoz/házhelyhez jutásban, a szórakozóhelyek létében és működésük megítélésében, a képzési és átképzési lehetőségekben, a kezdő vállalkozókra vonatkozó segítség módjainak kidolgozásában és egyéb, az érintettek által fontosnak minősített kérdésekben).

Érdekes, hogy a felhasznált irodalomban jelzett anyagok egyikében sem merül fel a korosztályi érdekképviseletre vonatkozó utalás. A közművelődési szakfelületi jelentésben arra ugyan történik utalás, hogy a Sárospataki Diáknapok '60-as - '80-as években folytatólagos gyakorlatát fel kéne eleveníteni, ám ebbéli javaslatukat az önkormányzathoz címzik. Az eszükbe sem jut, hogy ezzel éppen a diákokat (a felsős gimnazistákat, a lelkész-képző diákjait, a Tanítóképző hallgatóit, a HÖK-szervezeteket stb.) lehetne megbízni. Pedig mi mástól lenne cselekvőképes és a másik emberrel együttműködő egy jövőző felnőtt, ha nem attól, hogy ilyen szervezőmunkában begyakorolta magát?

(A helyi nyilvánosság megteremtése) A választási gyűléseken kívül egyedül a közmeghallgatás intézménye rendszeresítődött Magyarországon a helyi ügyek közös megbeszélésének formájaként. Javasoljuk, hogy valamennyi fontos, több embert érintő kérdésben az önkormányzat, a helyben működő, közélettel foglalkozó egyesületek, a gyermek- és ifjúsági önkormányzat, a helyi kalendárium és az újság szerkesztősége, az iskola vagy bármilyen más intézmény szabadon hívjon össze megbeszélést bármiféle közérdekű téma, annak alternatív megoldásainak/variációinak ismertetésére, megbeszélésére. Ennek során lehessen kérdezni és ellentmondani. Lehessen új szakértőt kérni, és lehessen vele majd később folytatni a témát. Az összejöveteleken felvetett témák szerint alakuljanak különböző munkaközösségek, műhelyek az adott kérdés alapos körüljárására. Ezek tájékozódásuk/munkájuk végeztével ugyanilyen kör előtt számoljanak be arról, hogy mire jutottak. Minden lehetséges eszközzel (például erkölcsi és anyagi támogatással, helyiség- és irodahasználat biztosításával stb.) elő kell segíteni azt is, hogy az adott téma/kérdés iránt érdeklődők közös munkájukat az arra orientált, a feladat megoldásában részt vállaló egyesületben folytathassák. Mindez kerüljön nyilvánosságra a helyi tévében, újságban. A gyűlés-sorozatokat tudatos helyi felvállalása és az azokról való folyamatos tudósítás évek múltán nyitott és tájékozott helyi közéletet eredményez.

A '90-es évek elejének szakmai innovációjaként jelentek meg Magyarországon a *közösségi rádiók*, amelyek az igényes helyi tájékoztatás érdekében, a civil társadalom kiépítését szorgalmazva és ebben mintegy tanácsadóként közreműködve, alapvetően önkéntesekkel dolgozva sugároznak. Sárospatakon ennek intézményi, városi, kistérségi variációja is elképzelhető úgy, hogy a lehetőséget fel kell ajánlani néhány érdeklődőnek. Bizonyos, hogy mint szerte Magyarországon, úgy itt is találunk e műfajra érzékeny és tehetséges önkénteseket. Az ORTT időnként pályázatot hirdet a használható frekvenciákra, és ez (különösen kis, pár kilométeres hatókörre) általában sikerrel szerezhető meg. A kistáji közösségi rádió a hallgató szempontjából a lokális, az adott intézményre, a városra vagy térségére, legfeljebb a Zemplénre, a Bodroghözre vonatkozó hírek, tudósítások, riportok miatt különösen érdekes, a helyi nyilvánosság megteremtésében végzett szerepe tehát óriási. A rádiózásban közreműködő önkéntesek számára különös képességfejlesztő lehetőséget biztosít. Nem felejtendő, hogy ők bizonyára a legteljesebb mértékben amatőrök; Sárospatakon és környékén eddig nem volt módja valakinek a rádiózásban gyakorolnia magát. Az adásban, a műsorszerkesztésben közreműködőkön kívül sok műszaki- és szervezőmunka adódik, sokak számára teremt tehát értelmes elfoglaltságot a rádiózás üresen elfolyó szabadidejük terhére.

A helyi *kábeltelevízió* műsorába kistérségi híradót szerkeszthet egy erre vállalkozó csoport, egyesület, esetleg a gyermek- és ifjúsági önkormányzat. Nem az a feladat, hogy a helyi (önkormányzati) híradót pótolja, hanem hogy az általuk biztosított tájékoztatás mellett sokszínű és sokféle hír-és képanyag kerüljön el a lakásokba úgy, hogy ahhoz hozzá lehessen szólni, azokat szabadon lehessen tovább fűzni. (A Győr-Moson-Sopron megyei Kisbabet Kocsmatelevíziója e kis faluban különös és fontos helyi nyilvánosságot teremt évek óta. Ha Sárospatakon él hasonló elkötelezettségű amatőrfilmes, egy, a filmekkel együtt szervezett mintaadó találkozásra elhívható az odavalósi szerző valami hasonló folyamat pataki elindítására.)

A város *internetes honlapjának* bizonyos oldalait is lehet erre alkalmas, esetleg e célra életre hívott egyesülettel szerkeszteni. Az ebbéli közös munka összekovácsolja az ez iránt érdeklődőket, és általuk olyan friss szempontok, interaktív oldalak jelenhetnek meg, amire egy ezzel foglalkozó profi nem is gondol.

(*Egyesületek*) A klasszikusnak mondható civil szervezetekből több is van Sárospatakon, ám az is bizonyos, hogy még sok természetvédő, környezetóvó, közéleti, műkedvelő művészeti, a nem, a kor, a foglalkozás, az élethelyzet vagy hobbi szerinti társaság szerveződhet az erre irányuló bátorítás és fejlesztőmunka hatására. A minél több önálló és autonóm helyi szervezkedés és szervezet határozott cél kell, hogy legyen, és minden erőnkkel azon kell legyünk, hogy kapcsolati hálójuk a jelenleginél sokkal jobban keresztül-kösse az egész várost.

A különféle egyesületek támogatására csekély összegű helyi pénzalap létezik. Az összeget növelni kell, és el kell különíteni azt a városi nagyrendezvényeket támogató alaptól. Az egyesületek száma már a további támogatás ígérletétől, és különösen garanciájától bővülni fog, és bővítheti azt a közösségfejlesztési munka is. Az autonóm egyesületi lét és élet a város társadalmának és a városi közösségek fejlesztésének leghagyományosabb, ám legfontosabb útja-módja, éppen ezért tevékenységüket és munkájukat nemcsak pénzzel, hanem igényes fejlesztő-segítő munkával a háttérből is gyámolítani kell.

Még a '80-as évek derekán járt egy magyar népművelői csoport egy francia kisvárosban azt tanulmányozandó, hogy ott hányan vannak, milyen célra szerveződnek és miként működnek az ottani egyesületek. Érdekelte őket az egyesületek finanszírozása, és az is, hogy együttműködésük mennyire tartós, s hogy a város kötelező feladatainak ellátásában számít-e rájuk, tehát hogy az egyesületekkel miképpen társadalmiasítja önkormányzati munkáját? A majd' tízezres kisvárosban ötvennél több egyesületre akadtak. Miután mind-egyikkel találkoztak, a búcsúestén három ismeretlen emberre akadtak. Kiderült, hogy ők a város alkalmazásában álló társaság- és közösségfejlesztők, akiknek az a dolga, hogy a város polgáraiból kéthavonta egy-egy új egyesületet alakítsanak. Ha bejegyezték az új szervezetet, és ha az működni kezdett úgy, hogy tevékenységéhez már fedezetet is szerzett (például sikeresen pályázott), állásban maradhattak újabb két hónapig. Feladatuk tehát a folyamatos egyesületszervezés, mondhatnánk, hogy az állandó közösségte-remtés volt.

Megismerve a szisztémát megkérdezték a polgármestert, hogy miért vállalja, miért szorgalmazza ezt, s végül hol a határ? Mikorra elvárható, hogy a kisváros társadalma a lehetséges közösségekkel teljesen meg- és átszervezett legyen? Mikortól nem lehet megkövetelni tehát tőlük a kéthavonkénti teljesítményt? Válaszában nem mondott határidőt. Szerinte az idők végezetéig folytatható ez a közösségi fejlesztőmunka annál is inkább, mert mindig vannak/lesznek csoportok, amelyek szükségképpen felbomlanak. Vagy azért, mert időközben teljesítették feladatukat, vagy mert az abban közreműködők megunták a részvételt. Esetleg harag támadt közöttük. Mindig adódnak új résztvevők egy korábban nem gondolt közös feladatmegoldásra. A szervezőmunkának már azért sem lehet vége, mert az emberek elfelejtették az egymás közötti együttműködést, a közösségben való munkálkodást. Nem nagyon érdekli őket a másik ember. Nem érdekli őket semmi, csak saját s legfeljebb családi jól-létük, s ezt ő nem tartja elegendőnek, tenni akar ellene. Az ember társas lény, és a véletlenszerű együttléteken, az iskolán és a munkahelyen túl még számtalan közösségbe kell merítenie magát azért, hogy képességeit kifejlessze, ismeretei árnyaltak, világlátása harmonikus legyen. Maguktól immár nem képesek megtalálni társaikat mindabban, ami érdekli őket. Még gyakran abban is cselekvőképtelenek, ami az érdekükben áll. A régen bizonyára megvolt képesség szinte mindenkiben kihuny a megerősödött magánvilág, a televízió meg az autózás, az egész kinyílt univerzum okán. És ha régen sem volt meg, hát most viszont legyen, mert ebben a globálissá vált világban csak a lokalításban találhatja meg önmagát az ember családján és gyerekein túl, a baráti körökből épülő közösségek által.

Tulajdonképpen Tamási Áron Ábeljének tanulsága rejlik indoklásában. Hiszen mi mástól lehetünk valahol otthon a világban, mintsem az ismerőssé vált emberektől, a baráti-közösségi viszonyok tömegétől, az ezekkel teremtett számtalan emberi kapcsolattól?

Sárospatakon 1833-tól Kaszinó, 1869-től Olvasó Egylet, 1873-tól Polgári Olvasókör, 1874-től Irodalmi Kör, 1893-tól Társaskör, 1897-től Iparos Ifjúság Önképző Köre, 1899-től Polgári Kaszinó, 1900-tól a Hitelszövetkezet Népkönyvtári Egyesülete, Református Nőegylet, 1902-től Izraelita Nőegylet, 1904-től Bét-Hamidrasch Egylet (Tanulmányház), 1922-től Magyar Nemzeti Szövetség, Iparoskör, Gazdakör, 1943-tól Református Ifjúsági Egyesület, 1944-től KALOT működött a Művelődéskutató Intézetben az 1988-ban megjelent egyesületi címtár szerint. Nem teljes a lista; ám még ebből is érzékelhető, hogy szervezett helyi társadalom működött e kisvárosban. Számtalan asztaltársaság és alkal-

mi amatőr csoport társulhatott mindehhez ugyanúgy, mint szerte a Monarchia és aztán a maradék-Magyarország polgárává váló világában – lásd erre a Molnár Ferenc megénekelte Pál utcai fiúkat is, amely sihederek már gyermekkorukban járatosak voltak az érdekérvényesítés egyesületi formáinak működtetésében. Hová lett ez a korábban megvolt társadalmi tudás és tapasztalat?

(Civil fenntartásban működő művelődési/közösségi ház) A művelődési otthonok (jobbára 1949-től eredeztethető) önkormányzati működtetése erősen tartja magát, legfeljebb a kht-sítás tudott ezen léket verni, ám ez a népművelők önkiszármányolására alkalmas forma is csak módjával terjedt el az országban. Az egyesületi intézményműködtetés csak a '90-es évek derekától jelent meg újra, és jobbára a falvak, a lehatárolt városi településrészek vagy a kisvárosok sajátja, esetleg rétegintézmények (jellemzően ifjúsági házak) váltak egyesületi működtetésűvé. Ezekben a hónapokban azonban már megfogalmazódott néhány nagyobb városban is a társadalmiasított intézményműködtetés; javasoljuk, hogy kellő megfontolás és előkészítést követően Sárospatak is kerüljön közéjük különösen, mert van annyi markáns és működő civil szervezete, akik (esetleg egy idő után?) rávehetők az e célra alakítandó konzorciumra.

Az egyesületi működtetésű művelődési otthonban minden aktivitás (amatőr művészeti csoport, klub, szakkör, tanfolyam) résztvevője művelődésotthon-egyesületi tag, amely viszony alapján az egyéb rendezvények kedvezményezett látogatója lehet. Saját érdekeldésének megfelelő aktivitásban való (éves, havi) részvételi díját annak költsége határozhatja meg, amit pályázati nyeresemény vagy önkormányzati döntés (tulajdonképpen céltámogatás) csökkenthet. Tagsági viszonya lehetőséget biztosít számára az évente egy-kétszer szervezett közgyűlésen a stratégiai döntésekbe beleszólni, és azt alakítani, befolyásolni. A konzorciumot alkotó egyesületek és a különféle, az intézmény által szervezett aktivitások képviselőiből alakult elnökség évente/kétévente változó elnökkel működő vezetőséget választ; ők alkalmaz(hat)nák azokat a népművelőket, akik az intézményi tevékenység szervezést animátorként végzik. A művelődésotthon-egyesület a város önkormányzatával feladat-ellátási szerződést köt, amiben a képviselő-testület pontosan rögzítheti a szakmai teljesítményre vonatkozó és egyéb elvárásait. A civil működtetés nemcsak azt jelenti, hogy a létező vagy megalakuló helyi egyesületek abban működési helyet kaphatnak, hanem azt is, hogy bennük a lakossági igényeknek megfelelő tevékenységet szervezhet néhány (természetesen szakképzett), ám kenyéradó gazdáinak, tehát végül a használóknak, a helybéli embereknek elkötelezett szakember. Itt működtethető a gyermek- és ifjúsági önkormányzat, a (meg- vagy átalakuló) népfőiskola vezérkara; innen sugározhat a közösségi rádió, itt szerkeszthetik a kalendáriumot. Ez adhat otthont a tanulóköröknek, és azoknak a bármiféle kulturális, művelődési, szabadidős, közéleti tevékenységfajtáknak, amelyek bárki(k)nek bármikor eszükbe juthatnak. Különösen, ha az ilyen kezdeményezések beindítását és fenntartását (már említett alapjából) némileg finanszírozza is az önkormányzat.

Sárospatak közművelődési koncepciója és vonatkozó rendelete egyaránt tudomásul veszi az 1997. évi CXL. törvény 79. §-ában lehetővé tett, közművelődési megállapodás keretében biztosított feladatellátást, amely lehetőséggel manapság alig élnek. Javasoljuk, hogy A Művelődés Házában igényesen dolgozó népművelőkkel, a kulturális/művelődésszervező egyesületek, az egyéb kulturális/közművelődési intézmények képviselőivel közösen

tekintsék át az ebbéli lehetőségeket, és a fokozatos, ám folyamatos társadalmiasítást szem előtt tartva egyre inkább alkalmazzák ezt a lehetőséget.

A már hivatkozott művelődésszociológiai tanulmányban arra a kérdésre, hogy fontosnak tartja-e, és milyen mértékben, hogy az Ön lakóhelyén „külön e célra szolgáló művelődési ház legyen”, 98 % válaszolt igennel. Érdekes a vélemények határozottsága is; a megkérdezettek több mint fele ezt az intézményt kiemelkedően fontosnak tartja. Mint a tanulmány szerzője írja „A művelődési házzal kapcsolatos lakossági elvárások tankönyvbe illően fogalmazzák meg a közművelődés funkcióját; sokkoló, hogy az emberek milyen világosan látják azt a tennivalót, amit a szakma nem”. Az öt területre összpontosult elvárások kiolvashatók a hivatkozott anyagból, ide csak annyi tartozik, hogy ha az intézményt az emberek maguk vezérik/működtetik, hogyne lennének még figyelmesebbek saját maguk igényeinek szolgálatára?

(Egyéb tennivalók) A szabadidő-szervezés ünnepi alkalmi változatlanul fontosak, de ezek inkább szórakoztató és az emberek szabadidejét szervező tevékenységek, közösségépítő funkciójuk csekély. A városban kialakult hagyományú nagyrendezvények, fesztiválok átgondolása nem feladat, annál is inkább, mert bizonyos, hogy ezek fejlesztésére/alakítására egyrészt van helybéli terv és szándék, másrészt a helyben élőknek is bizonyára van erre vonatkozó ötletük. Ez utóbbiak sem lebecsülendők! – bár ebben a végső szót a pályázati és a szponzorálási lehetőségek, és a városi költségvetés mondja ki. A szabadidő-szervezés új helyszínét jelentheti az a már több évtizede megfogalmazott (még A Művelődés Háza tervezésekor felmerült) szándék, hogy a tanítóképző és a művelődési ház közötti utcaszakasz lezárásával, a kerítés lebontásával és a két épület előtti tér összenyitásával jelentős, vendéglátásra és program-bonyolításra alkalmas szabad terület teremthető. A szükséges 'kultúraterjesztő' tennivalók során a város művelődési otthona eddig is mintaszerűen dolgozott, ám hogy azon túl még mire van igény és mire nyílik lehetőség, hogy mi helyett inkább mi mást kellene szervezniük, s azt hogyan és miképp, a társadalmiasított vezetésű intézmény bizonyosan (és mindenkinél jobban és hitelesebben) meg tudja majd határozni.

Az egyéni vállalkozói képességfejlesztést, a vállalkozások együttműködésére vonatkozó képességfejlesztését, a szövetkezésre való képességfejlesztést a közösségi művelődés részének tartjuk, hiszen a megtanult és alkalmazott képességeknek jeles helyi társadalomformáló ereje van. Ezeknek a tanulókörök egyéni oktatásában, a népfőiskola keretében vagy akár a művelődési otthon tevékenységformái között lehet helyet/alkalmat találni. A '90-es évek derekán angol példa nyomán több vállalkozás- és szövetkezetfejlesztő tanfolyamot szervezett a Közösségszolgálat Alapítvány majd a Közösségfejlesztők Egyesülete; jelenleg a Felső-Kiskunság területén és Jászszentlászlón zajlik ezzel rokonítható szakmai gyakorlat. Megjegyezzük, hogy a náluk alkalmazott és az itt javasolt képzések tartalmukban és különösen a képzést követő módszereikben jelentősen eltérnek a munkaügyi központok által szervezett, sok esetben sikertelen kurzusoktól.

A bármiféle vállalkozásba vagy szövetkezésbe kezdő helybéliek számára fizikai/technikai és az anyagi lehetőségek szerint inkubátorházat alakíthat a helyi önkormányzat; ez az igény következhet a sikeresen befejezett vállalkozásfejlesztési és/vagy szövetkezetfejlesztési tanfolyamból, az abban való részvétel a sikeres tanfolyami vizsga jutalma lehet, avagy éppen az inkubátorházban helyet igénylők kötelezhetők ebbéli speciális ismeretszerzésre.

(*Városi civil pénzalap*) Szükségesnek látszik a sárospataki civil világ fejlesztését és fenntartását szolgáló, alapvetően a működési költségeket fedező pályázható pénzalap megnövelése, és elkülönítése a városi nagyrendezvények támogatását biztosító alaptól. Ez a meglévő vagy az alakuló egyesületek biztos működtetésének hátterszágát, feltételét jelent(het)i. E tárgyban az első szabad választási ciklusban Püspökladány mutatott példát; akkori tapasztalataikat megújítva honosítani lehetne.

A lépésvajavlatok időrendje

Első lépésként

- a képviselő-testület ismerje meg a közösségfejlesztési programjavaslatot, és megnyert egyetértésük esetén
- kapjon megbízást egy szűk szakmai csapat (négy-hat szakember) az ütemezett feladatok megvalósítására.
- Ezt követően azonnal lássák el a közösségfejlesztést végző szakembereket minden olyan adattal, amely a helybéli állapotokat és az életminőséget jellemzi;
- csak ezt követően lehet (valódi első szakmai lépésként) megszervezzük azokat a nyilvános közösségi megbeszéléseket, amelyekről a továbblépés irányait várjuk. Ennek kezdő időpontja a képviselő-testületi döntést követő második hónap (bár megjegyezzük, hogy ez július-augusztusra nem eshet).
- Egyidejűleg a közösségfejlesztési folyamatok leendő vezérlői meg kell ismerjék a feladat megoldását felvállaló települések valamennyi civil szervezetét, valamennyi intézményét, a helyben működő egyházakat és azok szervezeteit, meg kell ismerjék Sárospatak és térsége jövőképeire vonatkozó helyi/térségi/megyei/regionális és országos döntéseket. Az első lépés a képviselő-testületi döntéstől számított három hónap múltán befejezhető.

Második lépésként

- el lehet kezdeni a nyilvános közösségi megbeszélések eredményeként körvonalazódó, az érintettek által ajánlott, vagy a résztvevők számára általunk mondott és számukra szimpatikus tennivalók (például a gyermek- és ifjúsági önkormányzatok, a kalendárium, a tanulókörök, a közösségi rádió, az önkéntes szolgálatok, a közösségi felmérés, az MFR, néhány szükségesnek látszó egyesület) előkészítését azokkal, akiknél erre érzékenységet találtunk.

A második lépés szakmai feladatai további négy hónapon belül körvonalazódnak (ebből a nyári hónapokat le kell számítani), eredményei természetesen csak később jelentkeznek.

Harmadik és minden további lépés

- az előbbieik sikere és a finanszírozási lehetőségek (például a humán fejlesztés egyes elemeire elfogadott pályázati nyeremények) szerint következik, bár bizonyos, hogy
- csak ekkor kezdhető el a művelődési otthon helyi egyesületi konzorcium általi működtetésének átadása, hiszen azt alapos feltáró/aktivizáló munka kell, hogy megelőzze (amelyből a jelenlegi alkalmazottak nem kihagyhatók!).

Jegyzetek

¹ Jelen összefoglaló a „Sárospatak város és a Sárospataki kistérség komplex fejlesztési programja” K+F munka keretében készült. Kutatásvezető: Dr. Koncz Gábor.

² Felhasznált források: A Művelődés Háza 2002. évi beszámolója; A Művelődés Háza beszámolója, 2006; Beke Pál: Bethlen Gábor Tündéerkertje (Ung-Tisza-Túr Eurorégió) közösségfejlesztési programjavaslat, kézirat, 2006; Kiss Brigitta: A turizmus és környezeti hatásai Sárospatakon és környékén, 2003; Nébliné Babik Katalin – Sajó Attila: Jelentés Sárospatak Önkormányzata közművelődési feladatellátásának általános, részletes szakfelügyeletéről, 2004; Pletnyik Józsefné: A turizmus hatásai Sárospatakon, 2006; Rák Judit: Németajkú települések a Zemplénben. Károlyfalva hagyományai, története és turizmusfejlesztési lehetőségei, 2005; Saláta László: Gondolatok a Sárospataki Lokálpatrióták Egyesülete városépítéssel, városfejlesztéssel kapcsolatos elképzeléseiből, 2006; Sárospatak város Önkormányzatának közművelődési koncepciója (tervezet); Sárospatak Város Képviselőtestületének 10/1999 (III.31.) számú rendelete a helyi közművelődés szabályozásáról; Szentesi Renáta: Sárospatak mint modell értékű város, 2005; Tamás Erzsébet feljegyzései, 2006, 2007; Tótok Krisztina: Falusi turizmus a Felső-Tisza vidékén, 2003.

³ Ezek szinte mindegyike megtalálható a Népművelési Intézet (ma Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus) könyvtárában, illetőleg a Közösségfejlesztők Egyesülete Közösségi Adattárában (lásd erről még a www.kozossegfejlesztes.hu honlapot).

⁴ Lipp Márta: Települési szabadidős lehetőségek és a lakossági igények, Szín - Közösségi Művelődés, 2005. február (10. évfolyam, 1. szám), 1-6. o.